

УДК 327.5(73:470+571)

Максименко Ірина

к. політ. н., доцент,
кафедра міжнародних відносин,
ОНУ імені І. І. Мечникова,
к. 32, Французький бул., 24/26, м. Одеса, 65058, Україна
E-mail: maksymenko.iryana@onu.edu.ua
ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-1331-5485>
DOI: <http://dx.doi.org/10.18524/2707-5206.2021.34.237521>

Матуйзо Влада

студентка бакалаврату,
кафедра міжнародних відносин,
ОНУ імені І. І. Мечникова,
к. 32, Французький бул., 24/26, м. Одеса, 65058, Україна
E-mail: vmatujzo@gmail.com
DOI: <http://dx.doi.org/10.18524/2707-5206.2021.34.237521>

**ВИХІД США З «ДОГОВОРУ ПРО ВІДКРИТЕ НЕБО»: НАСЛІДКИ
ДЛЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ ТА СТАБІЛЬНОСТІ**

Режим контролю над озброєнням складається з низки документів, реалізація та ефективність яких забезпечуються здебільшого участю в них Сполучених Штатів Америки та Російської Федерації. Однак зростання конфліктності між цими державами через численні порушення російською стороною міжнародного права та зобов'язань за міжнародними угодами негативно вплинуло й на контроль над озброєннями. Зниження довіри та відсутність конструктивного діалогу між Вашингтоном та Москвою втілилися в політику виходу обох держав зі стратегічно важливих документів, що були інструментами підтримки прозорості та взаємного контролю. У статті досліджуються потенційні наслідки виходу США та РФ з «Договору про відкрите небо» для міжнародної безпеки та стабільності. Автори розглядають причини, які обумовили вихід США з Договору, ідея якого належала саме Сполученим Штатам та який мав сприяти зміцненню довіри та відкритості в постбіполярних умовах. В якості негативного впливу виходу цих держав з угоди зазначається, що Договір забезпечує міжнародну стабільність через можливість кожного учасника відкрито збирати інформацію про збройні сили, заходи та операції іншого учасника шляхом здійснення узгоджених польотів розвідувальних літальних апаратів над територією держав-учасниць. Однак через поступове накопичення проблем, пов'язаних з діями Росії щодо обмеження зон польотів всупереч положенням ДВН, США поставили під сумнів сенс участі в угоді, в якій одна зі сторін порушує її умови. Враховуючи значення участі США в Договорі для європейських партнерів, автори простежують наслідки, які мали рішення США щодо виходу з договору, зокрема увага зосереджена на реакції європейських партнерів США та України. Окремо розглядаються заяви та контрдії з боку Росії, яка також оголосила про вихід з договору. У висновках автори розмірковують про перспективи міжнародної безпеки та контролю над озброєнням, від-

новлення яких певним чином залежатимуть від можливостей повернення США та Росії до ДВН.

Ключові слова: «Договір про відкрите небо», США, Росія, міжнародна безпека, стабільність, контроль над озброєннями.

Постановка проблеми. «Договір про відкрите небо» (ДВН) є одним з базових міжнародних договорів у сфері європейської безпеки та контролю над озброєннями. Він забезпечує відкритість та прозорість держав-учасниць шляхом здійснення спостережних польотів над територією одна одної та обміну інформацією про результати спостережень. Як елемент системи міжнародних угод, таких як «Договір про скорочення наступальних озброєнь» (СНО), «Договір про обмеження систем протиракетної оборони» (ПРО), «Договір про звичайні збройні сили в Європі» (ДЗЗСС), «Договір про ліквідацію ракет малої та середньої дальності» (ДРСМД), що забезпечували міжнародну стабільність, ДВН, в першу чергу, був створений задля покращення «міжнародного клімату» та підвищення довіри в світі.

Однак сьогодні світ спостерігає крах цієї системи, яка трималася на домовленостях, а інколи на добрій волі Вашингтону та Москви. Спочатку США вийшли з Договору по ПРО, а згодом заявили про наміри розмістити системи ПРО в Східній Європі, що російська сторона розцінила як «навмисну й неоднозначну акцію, спрямовану на нейтралізацію російських можливостей удару відплати» (Сіновець, 2011, с. 10). Тривалий час сторони не могли узгодити позиції щодо продовження терміну дій СНО-3, а 2019 р. США та Росія майже одночасно заявили про вихід з ДРСМД. У листопаді 2020 р. США офіційно вийшли з угоди про відкрите небо; Росія відповіла заявою про початок внутрішньодержавних процедур виходу з ДВН у січні 2021 року. І фактично з усього переліку угод єдиним діючим залишається нещодавно оновлений СНО-3 (New START). Серед причин аналітики здебільшого вказують на загострення геополітичного протистояння США та Росії, яке поступово поглиблювалося з початку ХХІ століття. Неможливість або небажання Білого дому та Кремля досягти компромісу та збільшення кількості взаємних докорів з окремих проблем міжнародної та регіональної безпеки негативно вплинули на режим контролю над озброєннями, оскільки сторони легко знаходили приводи, або щоб вийти з того чи іншого договору, або щоб заморозити переговори щодо пролонгації існуючих документів. Отже, на тлі останніх подій чи можна говорити про підрив міжнародної безпеки, стабільності та довіри між державами? Чи варто очікувати на нову гонку озброєнь та чи посилюється відчуття небезпеки в інших країнах?

Аналіз попередніх досліджень. Актуальність проблеми стабільності режиму контролю над озброєннями підтверджується численними публікаціями, які вийшли після заяв США про припинення своєї участі в ДВН. Загалом проблеми режиму контролю над озброєннями є предметом глибокого наукового та аналітичного вивчення, особливо в США та Росії. Разом з тим, оскільки у статті аналізуються події, що відбулися кілька місяців тому, ґрунтовні дослідження з цієї проблематики відсутні. Отже, особли-

вістю цієї роботи є використання коментарів посадових осіб, оглядів міжнародних аналітичних асоціацій. Зокрема К. Рейф та С. Бугос (2020) з Асоціації контролю над озброєннями (Arms Control Association) аналізують, як саме відбувався вихід США з Договору, тобто розглядають причини, етапи, а також реакцію Росії на дії Сполучених Штатів. Цікавими є статті С. Пайфера (2020), в яких він говорить про переваги та недоліки ДВН, відверто називає вихід США з договору «помилкою» (Pifer, November 19, 2020). Російська позиція представлена в публікаціях П. Аксенова (2020), М. Кондратенко (2021), В. Саакова (2020). Крім того, в цих та інших роботах, наприклад, статтях М. Гордона (2021) і Дж. Гульда та А. Мехта (2021) розглядається можливість повернення США до угоди. Р. Момтаз (2020) наводить коментарі представників різних європейських країн щодо дій США. Окрему групу складають статті А. Грефа (2020), А. Баклітського та С. Радченка (2021), автори яких аналізують наслідки виходу США з ДВН для міжнародної безпеки, стабільності та ефективності режиму контролю над озброєнням.

Мета поданого дослідження полягає у виокремленні чинників, що зумовили вихід США та Росії з «Договору про відкрите небо», з акцентом на можливих наслідках для міжнародної безпеки та стабільності.

Для досягнення зазначеної мети вважається доцільним розглянути наступні питання. По-перше, розкрити причини виходу США з «Договору про відкрите небо». По-друге, розглянути реакцію міжнародної спільноти на цю подію. По-третє, дослідити, якими є наслідки виходу США та Росії для міжнародної безпеки. Нарешті зазначити, як чергове послаблення режиму контролю над озброєннями впливає на безпеку України.

Дослідження базується на якісній **методології**, яка включає текстовий аналіз документів (Договір з відкритого неба, 2000) та матеріалів Державного департаменту США (U. S. Department, 2020) і Міністерства закордонних справ України (Коментар у зв'язку, 2020; Коментар з приводу, 2020; Коментар щодо, 2021), українських та закордонних аналітиків та вчених з міжнародних відносин та проблем безпеки.

Виклад основного матеріалу. «Договір про відкрите небо» є одним з найголовніших документів, який має не тільки регіональне, а й міжнародне значення. Він був підписаний 24 березня 1992 року в Гельсінкі; вступив в силу тільки у 2002 році. Наразі до країн-учасниць належать 33 країни. Головною метою створення та підписання договору є можливість здійснювати спостережні обльоти територій країн-підписантів. Коли цей договір укладався, його ідея полягала в тому, щоб надати можливість збирати інформацію про збройні сили один одного, контролювати заходи чи дії, які викликають занепокоєння, а отже посилювати відкритість та довіру між учасниками угоди в нових геополітичних умовах зламу біполярної системи міжнародних відносин та переходу до її нової, на той час ще не зрозумілої конфігурації. Більше того, за договором країни мають право поширювати інформацію, яку вони отримали, між собою. Кожен учасник має певну квоту на польоти над іншими учасниками і квоту на прийом іноземних літаків.

В документі зафіксовано, які саме літаки та апаратура можуть бути використані сторонами, що унеможлиблює встановлення однією зі сторін якогось унікального обладнання. Усі літаки та сенсори повинні пройти спеціальні процедури сертифікації. Так, наприклад, офіційним літаком США є ОС-135В. Росія використовувала три типи літаків: для спостережних польотів над віддаленими територіями США, Канади та окремих європейських держав застосовувалися літаки Ту-154М та Ту-214ОН, а також Ан-30Б для інспекцій над країнами Європи. Крім того, особливо підкреслюється те, що літаки повинні бути беззбройними, а маршрут слідування обов'язково узгодженим з приймаючою стороною. Цікавим положенням є те, що літаки можуть бути надані або стороною, яка спостерігає, або стороною, яка інспектується.

Помилковим буде вважати, що проблема ДВН є виокремленою з загального контексту американсько-російських відносин. Вихід США, а згодом Росії можна назвати черговим кроком у загостренні відносин Вашингтона та Кремля у 2014 році, коли Росія анексувала Крим. Дональд Трамп, якого Стівен Пайфер називає «серійним вбивцею контролю над озброєнням» (Pifer, *The looming*, 2020), відразу після обрання президентом проголосив намір вийти з міжнародних угод, які, на його погляд, не відповідали інтересам США. Спочатку 2018 р. він вийшов зі Спільного Всеосяжного Плану Дій (СВПД) з Іраном, 2019 р. адміністрація Трампа покинула Договір РСМД, а також відмовлялася від переговорів про продовження Договору СНО-3. Значне занепокоєння викликало обговорення у 2020 р. можливості проведення підземних ядерних випробувань, оскільки це загрожувало порушити давній мораторій на випробування відповідно до «Договору про всебічну заборону випробувань» та спровокувати інші держави здійснити власні випробування. «Договір про відкрите небо» став «останньою жертвою» адміністрації Дональда Трампа (Pifer, *The looming*, 2020).

У жовтні 2019 року Д. Трамп підписав меморандум про намір США вийти з «Договору про відкрите небо». Союзники з НАТО та Україна виявили занепокоєння цією ситуацією, адже побоювались дій Росії. Фактично це могло дозволити Росії скоротити подальші дії або навіть заборонити перельоти. Таким чином, країни-учасниці будуть мати менше розвіданих про російські військові маневри.

Вже у квітні 2020 року стало відомо, що Міністерство оборони США призупиняє фінансування, що було направлено на заміну застарілих літаків, які використовувались для польотів згідно з договором, доки адміністрація Д. Трампа остаточно не вирішить майбутнє США в угоді (Reif, & Bugos, 2020). В свою чергу, ця новина підтвердила чутки щодо виходу США та продемонструвала всю серйозність намірів.

У своїй промові щодо ДВН 21 травня 2020 р. держсекретар США Майкл Помпео зазначив, що попри головну мету договору Росія послідовно діяла так, ніби вона може виконувати або ні свої зобов'язання за власним бажанням, незаконно відмовляючи або обмежуючи спостереження за відкритим небом рейсів, коли забажає (U. S. Department, 2020). Попри російську риторику, що США не в змозі назвати, як Росія порушує ДВН,

Помпео у промові про намір Вашингтону покинути угоду перелічив низку порушень за останні роки. Зокрема він зауважив, що Росія заборонила спостережні польоти у межах 10-кілометрового коридору вздовж кордону з самопроголошеними Абхазією та Південною Осетією, які Росія однак визнала незалежними республіками. Призначення Росією аеродрому для заправки літаків «відкритим небом» у Криму (Україна) Помпео назвав «спробою висунути свою претензію на передбачувану анексію півострова, яку Сполучені Штати не приймають і ніколи не приймуть». Росія також незаконно встановила обмеження на відстань польоту над Калінінградом, де Москва значно збільшила кількість військ, які, за припущенням російських чиновників, включають ракети ближнього ядерного нальоту, націлені на НАТО. Крім того, у 2019 році Росія безпідставно відмовила у здійсненні американсько-канадського спостережного польоту під час великих російських військових навчань (U. S. Department, 2020). Тож, підсумував державний секретар США М. Помпео: реалізація Росією та порушення відкритого неба підірвало центральну функцію Договору — зміцнення взаємної довіри, натомість фактично підживило недовіру та загрози нашій національній безпеці, що робить подальшу участь США в ДВН неможливою (U. S. Department, 2020). Тож, наприкінці травня 2020 р. президент США Дональд Трамп заявив, що Штати виходять з Договору через неодноразові порушення з боку Росії. Зокрема США звинувачують Москву в тому, що вона користується ДНВ як інструментом «воєнного примусу» (Росія почала, 2021).

Разом з тим було заявлено про можливість укладання нової угоди або повернення до «Договору про відкрите небо» за умови виконання Росією всіх своїх обов'язків. У свою чергу, заступник голови МЗС РФ С. Рябков зазначив, що «перспектив укладання нового договору на заміну «Договору про відкрите небо» немає, і ці перспективи не потрібні. Нинішній договір прекрасно працює і забезпечує європейську безпеку» (Сааков, 2020). Міністерство закордонних справ Росії розкритикувало вихід США з угоди та наголосило на своїх занепокоєннях з приводу того, як інші країни-учасниці будуть обробляти отриману інформацію. Адже союзники США, які залишаються частиною договору, зіткнуться з «конфліктом інтересів чи зобов'язань» (Reif & Bugos, 2020). У цьому випадку мова йде про те, що договором не передбачено, що країна, тобто країна-член НАТО, може відмовити іншій стороні-учаснику в можливості літати над об'єктами США на своїй території. Проте положення договору передбачають, що зображення та інші дані, зібрані в результаті перельоту, мають передаватися лише іншим сторонам-учасникам договору.

Американські союзники не підтримали цього кроку США. «Ми шкодуємо про оголошення урядом Сполучених Штатів про намір вийти з «Договору про відкрите небо», хоча ми поділяємо його заклопотаність щодо імплементації положень договору Російською Федерацією», — йдеться у спільній заяві Міністерств закордонних справ Франції, Німеччини, Бельгії, Іспанії, Фінляндії, Італії, Люксембургу, Нідерландів, Чехії та Швеції (Momtaz, 2020).

МЗС України (2020) так само прокоментувало вихід США. Воно заявило про зацікавленість України зберегти Договір, однак наголосило на важливості «добросовісного виконання Договору усіма без виключення державами-учасницями». Зазначимо, що Україна поділяє оцінки Сполучених Штатів, що окремі кроки Росії негативно впливають на сутність та ефективність ДВН, зокрема посилаючись на заборону РФ здійснювати польоти над територією Криму, Донецької та Луганської областей з 2015 року. Тут доречним видається теза С. Пайфера, який, розмірковуючи про перевагу ДВН, говорить, що угода може стати особливо корисним інструментом під час кризи. Як це і відбувається в умовах російсько-українського конфлікту на Сході України з весни 2014 року. Сполучені Штати, інколи спільно з Україною, здійснювали спостережні польоти над територією Донбасу та російськими регіонами, що межують з Донбасом. Ці перельоти не лише збирали дані, але й були сигналом про політичну підтримку США Україні (Pifer, Is this the end, 2020).

Варто наголосити, що намір адміністрації Д. Трампа вийти з договору викликав негативну реакцію не тільки ззовні, а й усередині країни. Демократи Сенату поставили під сумнів доречність і законність дій. Сенатор Ж. Шахін висловила з цього приводу: «Небезпечне та помилкове рішення відмовитись від цієї міжнародної угоди скалічує нашу здатність здійснювати повітряне спостереження за Росією, дозволяючи при цьому продовжувати російські розвідувальні польоти над американськими базами в Європі» (Reif & Bugos, 2020). Проте критики були не тільки з боку Демократичної партії. Так член Палати представників, республіканець М. Маккаул написав листа, назвавши це «божевільним, оскільки США втратять можливість контролювати російську військову активність» (Reif & Bugos, 2020).

Крім того, теперішній президент США Джо Байден також був проти цього рішення адміністрації Д. Трампа: «Адміністрація Трампа каже, що залишає угоди через шахрайство Росії та неповне виконання положень договору». Однак він підкреслив, що «ці складності можна залагодити, не виходячи з договору, а використовуючи механізми його застосування і вирішення спорів» (Аксенов, 2020).

Незважаючи на всі протести та критику, офіційний вихід США з угоди стався 22 листопада 2020 року, що спричинило певні зміни в сучасному світі. Перш за все зросли занепокоєння та напруга у відносинах між країнами світу, особливо після заяви РФ про вихід з ДВН. Не погоджуючись із ситуацією, коли союзники США по НАТО передаватимуть дані американській стороні, Росія загострила увагу на положеннях угоди з обмеження розповсюдження даних під час четвертої оглядової конференції Договору в жовтні 2020 року. О. Граєф (2021) зазначає, що Москва вимагала від інших країн-підписантів надати письмові юридичні гарантії про дотримання умов ДВН і не передавати США отримані під час польотів дані. Проте вона не отримала бажаної для себе підтримки серед країн-учасниць (Reif & Bugos, 2020). Тому вже в січні 2021 року МЗС Росії зробило офіційну заяву: «У зв'язку з відсутністю прогресу у справі усунення перешкод для

продовження функціонування Договору в нових умовах» Російська Федерація починає внутрішньодержавні процедури з виходу з ДВН (Кондратенко, 2021).

Цікавою видається риторика, якою Росія супроводжувала свій процес виходу з угоди про вільне небо. По-перше, Москва звинувачує саме Вашингтон в руйнуванні режиму контролю над озброєнням, оскільки без США ДВН неспроможний. А без Росії він втрачає стратегічний сенс: без договору Європа не тільки втратить черговий інструмент діалогу з Росією, але й отримає нове підтвердження того, що в сфері воєнної безпеки вона не грає істотної ролі, підкреслює О. Граєф (2021). Серед інших прикладів є заяви російських офіційних осіб щодо позиції Кремля в процесі виходу з ДВН. Зокрема заступник міністра закордонних справ С. Рябков (2021) підкреслив, що попри початок цього процесу Росія продовжуватиме виконувати зобов'язання в рамках Договору настільки ж досконало, повно і всеосяжно, як це було всі минулі роки. В іншій заяві він наголосив, що Москва доклала максимум зусиль, вичерпала всі ресурси для того, щоб утримати США в договорі (Рябков, 2021).

Крім того, Москва натякала, що єдиною умовою збереження її членства могло б стати повернення Вашингтона до ДВН. К. Косачов, голова комітету закордонних справ верхньої палати російського парламенту, зазначив, що «Договір можна було б врятувати, якби не тільки Росія цього домогалася, але якби інші підписанти угоди, насамперед ті, хто входить до НАТО, також мали на це достатньо волі» (Кондратенко, 2021). Однак майже одразу представник Росії на другому засіданні 84 сесії Консультативної комісії з відкритого неба К. Гаврилов зазначив, що «Росія не буде нескінченно чекати, коли у Вашингтоні визначаться з готовністю повернутися до Договору».

Закінчення внутрішньодержавних процедур в Росії формально відбулося 7 червня 2021 року з підписанням президентом В. Путіним Закону про денонсацію ДВН, хоча процес повного виходу затягнеться до середини грудня 2021 року. Таким чином, на сьогоднішній день «Договір про відкрите небо» залишили ключові держави режиму контролю над озброєнням, що продемонструвало відсутність перспектив як у діалозі між США та Росією, так і в стабілізації безпеки в Європі.

Вихід США та Росії з ДВН обумовив низку обговорень щодо наслідків цієї події для міжнародної безпеки. Зазначимо, що аналітики та експерти все частіше ставили під сумнів корисність ДВН. «Відкрите небо» з самого початку було набагато вигіднішим для Європи і США, аніж для Росії. Вперше ідея такої угоди була запропонована США ще в середині ХХ століття, маючи на меті домовитися з СРСР про взаємне спостереження з повітря, щоб попередити раптовий ядерний удар. 1989 року президент Дж. Буш знову повернувся до цієї ідеї, яка згодом і втілилася в «Договір про відкрите небо». Аналітики вказують, що ця угода була швидше «актом майбутньої дружби», символом завершення «холодної війни» (Baklitskiy & Radchenko, 2021), свідченням того, що загальна безпека є бажаною та можливою у новому світі. Разом з тим, поширеною є думка, що вже тоді

Вашингтон та Москва мали відмінні причини для участі в ньому. Так, США закріплювали транспарентність та впливовість на європейську безпеку. Росія переважно намагалася збільшити свої можливості для збору даних в умовах обмеженого супутникового спостереження. Тож навряд чи зараз РФ підписала б Договір на тих самих умовах, а втрата його сутності «буде тільки на руку» Росії. Аналітики здебільшого погоджуються, що вихід США та Росії з ДВН є черговим сигналом про згорання безпекового співробітництва в Європі. У свою чергу, це означає повернення більш небезпечного світу та можливо навіть початку нової «холодної війни» між США та Росією (так званого «гарячого миру»).

Розмірковуючи про можливі сценарії майбутнього, О. Граєф (2020) розглядав наступні:

1. Вихід США у листопаді 2020 року без серйозної шкоди для Договору. Як наслідок, Договір буде продовжувати своє існування без участі США;

2. Вихід ще кількох держав-членів, наслідуючи приклад США. Основними кандидатами є такі країни, як Грузія та країни Балтії. Виживання Договору у цьому разі буде залежати від кількості та відповідного рівня участі країн Договорі. Та, звісно, реакція Росії мала б вирішальне значення;

3. Вихід Росії та Білорусі або одразу ж після офіційного виходу США, або за інших обставин. Без участі США та РФ Договір фактично буде завершений;

4. США скасують рішення про вихід або знову приєднуються до Договору в рамках нової демократичної адміністрації у 2021 році.

Наразі саме песимістичний сценарій втілюється в життя. Країни Європи та експерти здебільшого розуміють, наскільки великою є вірогідність наступного виходу Білорусі з ДВН з огляду на те, що доля політичної верхівки цієї республіки напряму залежить від Росії, а сама Білорусь не володіє літаками для польотів у режимі відкритого неба.

Певні сподівання висловлюються щодо четвертого сценарію. Дж. Байден неодноразово підкреслював важливість «Договору про відкрите небо». Проте ймовірність повернутися до угоди не вважається реалістичною. Серед чинників, що характеризують обмеженість ресурсів Байдена повернутися до ДВН, виокремимо наступні:

1. для адміністрації Дж. Байдена це питання не стоїть на першому місці з урахуванням відсутності прогресу щодо ядерної програми Ірану та Північної Кореї;

2. СНВ-3 був пролонгований, однак це не відмінняє те, що США багаторазово критикували Росію за порушення «міжнародних правил», називали її загрозою та обіцяли збільшення санкцій, зокрема через «Північний потік-2», який підсилює конфронтацію між країнами.

Не надає оптимізму й рішення США демонтувати літаки, які використовувались для здійснення обльотів над РФ в рамках ДВН (Gordon, 2021). Якщо спеціальні літаки будуть виведенні з обігу, то чи точно адміністрація Дж. Байдена планує це зробити, запитували прихильники договору. Отже, ця новина розглядається ними як прямий доказ того, що цього не станеться. Республіканський представник Дон Бекон, колишній бригадний

генерал Повітряних Збройних сил США, заявив, що «двері Договору зачинені приблизно на 95 %» (Gould & Mehta, 2021). На його думку, адміністрація Дж. Байдена прийняла остаточне рішення не відроджувати участі США, хоча конкретних слів сказано ще не було.

У той же час у заяві Держдепартаменту зазначено, що остаточне рішення ще не прийнято й США активно розмірковують над проблемами, які пов'язані з Договором, консультуючись зі своїми союзниками та партнерами (Gould & Mehta, 2021).

Вкотре Сполучені Штати вказують на невиконання Росією Договору. Вони підкреслюють, що згода на приєднання до ДВН, який РФ продовжує порушувати, може призвести до неправильної точки зору. Згода може бути розглянута як демонстрація слабкості США, що підірве позиції Америки щодо більш широкого порядку контролю над озброєннями (Gould & Mehta, 2021).

Беручи до уваги всі ці факти, можна стверджувати, що повернення США до Договору практично неможливе. Задля цього державі потрібно буде піти на великі поступки, які, безсумнівно, Вашингтон не робитиме. Разом з тим, О. Граєф (2021) підкреслює, що Росія неодноразово заявляла, що не погодиться на особливі процедури, які полегшили б повторне приєднання США до Договору.

Усі ці чинники ще більше посилюють залежність європейської безпеки та держав усієї Європи від того, як розвиватимуться стратегічні відносини Білого дому та Кремля. Та особливу увагу цьому надають у країнах, що знаходяться у безпосередній близькості до Росії, зокрема в Україні.

Договір про відкрите небо став для України однією з перших міжнародних угод, яку вона підписала як суверенна країна. В Україні місії спостереження виконує спеціальна ескадрилья «Блакитна стежа» у складі Повітряних сил Збройних Сил України. Для цілей ДВН в Україні використовується один аеродром «відкритого неба» — Бориспіль, де починаються та завершуються спостережні польоти над Україною (дальність спостережного польоту складає 2100 км). Для виконання завдань за ДВН в Україні використовується літак спостереження типу Ан-30Б (Договір з відкритого, 2000).

Ратифікація угоди мала важливе значення для України:

1. Вона підтвердила прихильність України до курсу на зміцнення взаємної довіри, стабільності, безпеки та миру в Європі;
2. Підвищила роль України при вирішенні важливих загальноєвропейських питань;
3. Дала змогу одержувати підтвердження виконання іншими державами зобов'язань відповідно до діючих міжнародних угод.

Однак, крім «позитивних» наслідків Договору, є і «негативні». Перш за все, мова йде про використання РФ режиму «відкритого неба» для терористичної операції у Донецькій області у 2014 році та для узаконення наслідків. МЗС України (2020) висловилося з цього приводу на позачерговій конференції держав-учасниць Договору, яка відбулася у липні 2020 року: «Замість відвернення криз, як це передбачено «Договором про відкрите

небо», Москва намагається використувати цей міжнародний Договір у власних цілях».

Представники України згодні з думкою нинішнього президента США Дж. Байдена, що «угода допомагала у 2014 році контролювати пересування російських військ під час загострення кризи в Україні» (Аксенов, 2020). Адже не потрібно забувати, що згідно зі статистикою, США проводили в три рази більше спостережних польотів над територією Росії, а не навпаки.

Також Україна прийняла у грудні 2018 року надзвичайну місію США з метою вивчення та деескалації агресивних дій Росії у Чорному морі внаслідок воєнно-морського інциденту у Керченській протоці у листопаді 2018 року, а саме через акт збройної агресії РФ проти корабельно-катерної групи ВМС України.

Більше того, у 2015 році Росія вийшла з «Договору про звичайні збройні сили в Європі» і тепер має змогу розміщувати без обмежень свої війська в європейській частині країни (Аксенов, 2020). Тут можна говорити про кордони РФ з країнами НАТО, а також з Україною і Грузією. ДВН допомагав зокрема Україні відстежувати ці переміщення.

Вихід з Договору США і можливий вихід РФ ставлять під загрозу безпеку та стабільність України. МЗС України (2021) оприлюднило офіційний коментар стосовно початку процедур виходу РФ. В ньому Міністерство звинуватило РФ у грубому порушенні ДВН протягом багатьох років. Підкреслило, що Україна неодноразово закликала РФ припинити порушення договору та відновити його застосування у межах Української держави. Саме тому МЗС (2021) «розглядає це рішення як черговий приклад реалізації Росією зовнішньополітичного курсу, спрямованого на знищення європейської архітектури безпеки, руйнацію міжнародних режимів контролю над озброєнням та підри夫 фундаментальних норм і принципів міжнародного права». Проте, незважаючи на обставини, Україна сумлінно виконує обов'язки Договору і вважає його актуальним як ніколи раніше.

Висновки. Договір про відкрите небо є одним з базових міжнародних договорів у сфері європейської безпеки та контролю над озброєннями. Його призначення полягає у сприянні відкритості та прозорості між державами-учасницями у воєнній сфері шляхом здійснення спостережних польотів над територією одна одної та обміну інформацією про результати спостережень. Зазначено, що як символ нової, постбіполярної епохи він слугував додатковим інструментом посилення довіри між сторонами угоди. Узагальнюючи результати дослідження, наголошено, що наростання протиріч між ключовими акторами — США та Росією — у XXI столітті, яке реалізувалося зокрема у виході Сполучених Штатів та Російської Федерації з ДВН, поставило під сумнів його цінність, а отже й посилює кризу режиму контролю над озброєннями, підтвердило суттєве погіршення стану міжнародної та особливо європейської безпеки.

Також констатовано, що ДВН від моменту підписання охоплював здебільшого європейський простір та розглядався державами Європи як механізм стримування та попередження розв'язання повномасштабної війни

з боку Росії. Саме тому держави ЄС та НАТО критично сприйняли заяви лідерів США та Росії, а згодом й їхній вихід з договору.

Розмірковуючи про наслідки денонсації ДВН з боку США та Росії для України, варто зазначити, що цей документ має важливе значення, оскільки він є єдиним у своєму роді. При повному функціонуванні Договору надає можливості для України відслідковувати переміщення російських збройних сил біля кордонів Української держави. Крім того, в рамках здійснення спостережливих польотів Київ співпрацює зі США та окремими європейськими партнерами, що також є важливим у процесах інтеграції України до європейської системи безпеки та посилення власної обороноспроможності.

Отже, відновлення ДВН видається вкрай важливим з огляду на те, що договір є питанням не двостороннього характеру (Вашингтон — Москва), а міжнародного. Проте на даний час не спостерігається позитивних чинників для цього. США концентрують увагу на інших проблемних моментах, чітко відстоюючи пріоритетність виконання російською стороною міжнародних зобов'язань та норм міжнародного права. Ситуація загострюється і через дипломатичні скандали з представниками дипломатичних установ Росії у США та країнах Європи. Росія зі свого боку продовжує деструктивну риторику та не демонструє бажання до компромісу або навіть конструктивного діалогу, що вкотре підтверджується результатами зустрічі Джо Байдена та Володимира Путіна в Женеві (16 червня 2021 р.).

Разом з тим американські та європейські аналітики підкреслюють важливість «Договору про відкрите небо» як для Європи, так і для США. Тому вони висловлюють сподівання, що буде знайдено прийнятний шлях для повернення Сполучених Штатів до угоди навіть попри порушення з боку Росії. Але це потребує політичної волі обох сторін, збереження «здорового глузду» політичних лідерів та їхнього розуміння, що розв'язувати проблемні питання краще мирним шляхом, а не подальшою ескалацією відносин.

Список використаної літератури

- Аксенов П. США вышли из Договора об открытом небе. Вернутся ли они обратно при Байдене? *BBCNews*. 2020. 24 ноября. URL: <https://www.bbc.com/russian/features-55052061> (дата звернення: 05.06.2021).
- В МИД РФ заявили о готовности принять миссии наблюдателей по ДОН. *Известия*. 2021. URL: <https://iz.ru/1123467/2021-02-11/v-mid-rf-zaiavili-o-gotovnosti-priniat-missii-nabludatelei-po-don> (дата звернення: 05.06.2021).
- В МИДе заявили об отсутствии планов бесконечно ждать возвращения США в ДОН. *Известия*. 2021. 22 февраля. URL: <https://iz.ru/1128294/2021-02-22/v-mide-zaiavili-ob-otsutstvii-planov-beskonechno-zhdat-vozvrascheniia-ssha-v-don> (дата звернення: 05.06.2021).
- Граев А. Что означает выход России из Договора по открытому небу. *Московский Центр Карнеги*. 2021. 26 січня. URL: <https://carnegie.ru/commentary/83725> (дата звернення: 05.06.2021).
- Договір з відкритого неба (Постатейна характеристика). Ратифікація від 02.03.2000 р., № 1509-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2000. № 18. Ст. 133. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_316#Text (дата звернення: 05.06.2021).
- Коментар у зв'язку з наміром США вийти з Договору з відкритого неба. *МЗС України*. 23.05.2020. URL: <https://mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-ukrayini-u-zvyazku-iz-namiram-ssha-vijti-z-dogovoru-z-vidkritogo-neba> (дата звернення: 05.06.2021).

- Коментар з приводу поширення «позиції Росії по Договору з відкритого неба». *МЗС України*. 02.07.2020. URL: <https://mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-ukrayini-z-privodu-poshirennya-uz-rosiyskoyi-federaciyi-pro-vihid-z-dogovoru-z-vidkritogo-neba> (дата звернення: 5.06.2021).
- Коментар щодо рішення Російської Федерації про вихід з Договору з відкритого неба. *МЗС України*. 18.01.2021. URL: <https://mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-ukrayini-shchodorishennya-rosiyskoyi-federaciyi-pro-vihid-z-dogovoru-z-vidkritogo-neba> (дата звернення: 05.06.2021).
- Кондратенко М. Росія виходить з Договору про відкрите небо. *Deutsche Welle*. 2021. URL: <https://www.dw.com/uk/rosiia-vykhodyt-z-dohovoru-pro-vidkryte-nebo/a-56237355> (дата звернення: 05.06.2021).
- Росія перекидає війська до кордону з Україною. Чи буде велика війна. *BBCNews Україна*. 2021. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-56607609> (дата звернення: 05.06.2021).
- Росія почала вихід з Угоди про відкрите небо. *Укрінформ*. 2021. 15 січня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3171486-rosia-pocala-vihid-z-ugodi-pro-vidkrite-nebo.html> (дата звернення: 05.06.2021).
- РФ готова подождать с денонсацией Договора по открытому небу до конца мая. *Известия*. 2021. URL: <https://iz.ru/1148245/2021-04-08/rf-gotova-podozhdat-s-denonsatsiey-dogovora-po-otkrytomu-nebu-do-kontsa-maia> (дата звернення: 05.06.2021).
- Рябков: Россия исчерпала все ресурсы, чтобы удержать США в Договоре по открытому небу. *Тасс*. 2021. 2 червня. URL: <https://tass.ru/politika/11535149> (дата звернення: 5.06.2021).
- Сааков В. РФ не має наміру вести зі США нові переговори щодо Договору про відкрите небо. *Deutsche Welle*. 2020. URL: <https://www.dw.com/uk/rf-ne-maie-namiru-vesty-zi-ssha-noviperehovory-shchodo-dohovoru-pro-vidkryte-nebo/a-53547245> (дата звернення: 5.06.2021).
- США запровадили нові санкції проти Росії. *BBCNews Україна*. 2021. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-56725291> (дата звернення: 5.06.2021).
- Baklitskiy A., Radchenko S. The Death of Open Skies Means a More Dangerous World. *The National Interest*. 2021. URL: <https://nationalinterest.org/blog/buzz/death-open-skies-means-more-dangerous-world-177607?fbclid=IwAR0FJ-Gj4aPmGPDh6JsvK3TfoHLi4IPvr6XMPcK-EXZ1QWYZtNqJzcatya9Y> (дата звернення: 5.06.2021).
- Gordon M. U. S. Retires Planes Used to Monitor Russia Under 'Open Skies' Treaty. *The Wall Street Journal*. 2021. URL: <https://www.wsj.com/articles/u-s-retires-planes-used-to-monitor-russia-under-open-skies-treaty-11617658050?page=1> (дата звернення: 05.06.2021).
- Gould J., Mehta A. Rejoining Open Skies would send 'Wrong Message' to Russia, State tells partners. *Defense News*. 2021. URL: <https://www.defensenews.com/breaking-news/2021/04/07/rejoining-open-skies-would-send-wrong-message-to-russia-says-us-state-department/> (дата звернення: 05.06.2021).
- Graef A. Saving the Open Skies Treaty: Challenges and Possible Scenarios after the U. S. Withdrawal. 2020. URL: <https://www.europeanleadershipnetwork.org/policy-brief/saving-the-open-skies-treaty-challenges-and-possible-scenarios-after-the-u-s-withdrawal/> (дата звернення: 05.06.2021).
- Momtaz R. Europeans 'regret' US plan to withdraw from Open Skies Treaty. *POLITICO*. 2020. URL: <https://www.politico.eu/article/europeans-regret-us-plan-to-withdraw-from-open-skies-treaty/> (дата звернення: 05.06.2021).
- Pifer S. The looming US withdrawal from the Open Skies Treaty. 2020. November 19. URL: <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/11/19/the-looming-us-withdrawal-from-the-open-skies-treaty/> (дата звернення: 05.06.2021).
- Pifer S. Is this the end of the Open Skies Treaty? 2020. March 9. URL: <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/03/09/is-this-the-end-of-the-open-skies-treaty/> (дата звернення: 05.06.2021).
- Reif K., Bugos S. The U. S. Questioning Open Skies Treaty. *Arms Control Association*. April 2020. URL: <https://www.armscontrol.org/act/2020-04/news/us-questioning-open-skies-treaty> (дата звернення: 05.06.2021).
- Reif K., Bugos S. U. S. to Withdrawal from Open Skies Treaty. *Arms Control Association*. June 2020. URL: <https://www.armscontrol.org/act/2020-06/news/us-withdraw-open-skies-treaty> (дата звернення: 05.06.2021).

- Reif K., Bugos S. Russia Highlights Unresolved Open Skies Issues. *Arms Control Association*. 2020. November. URL: <https://www.armscontrol.org/act/2020-11/news/russia-highlights-unresolved-open-skies-issues> (дата звернення: 05.06.2021).
- Reif K., Bugos S. U. S. Completes Open Skies Treaty Withdrawal. *Arms Control Association*. December 2020. URL: <https://www.armscontrol.org/act/2020-12/news/us-completes-open-skies-treaty-withdrawal> (дата звернення: 05.06.2021).
- U. S. Department of State. Statement by Secretary Michael R. Pompeo. *On the Treaty on Open Sky*. 2020. 21 May. URL: <https://ee.usembassy.gov/2020-05-22-1/> (дата звернення: 05.06.2021).

References

- Aksenov, P. (2020, November 24). SShA vyshli iz Dogovora ob otkrytom nebe. Vernutsja li onibratno pri Bajdene? (US withdrew from the Open Skies Treaty. Will they come back under Biden?). *BBC News*. Retrieved from <https://www.bbc.com/russian/features-55052061> [in Russian].
- Graef, A. (2021). Chto oznachaet vykhod Rossii iz Dogovora po otkrytomu nebu. Moskovskij Centr Karnegi. (What does Russia's withdrawal from the Open Skies Treaty mean?). *Carnegie.ru.*, January 26. Retrieved from <https://carnegie.ru/commentary/83725> [in Russian].
- Doghovor z vidkrytogo neba (Postatejna kharakterystyka). (The Open Skies Treaty (Article description). (2000). Ratification. No 1509-III. Art.133. In *Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy*, 18. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_316#Text [in Ukrainian].
- Komentar u zv'jazku z namirom SShA vyjty z Doghovoru z vidkrytogo neba. (Comment on the US intention to withdraw from the Open Skies Treaty). (2020). *MZS Ukrainy*, May 23. Retrieved from <https://mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-ukrayini-u-zvyazku-iz-namirami-sshavijti-z-dogovoru-z-vidkritogo-neba>. [in Ukrainian].
- Komentar z pryvodu poshyrennja 'pozyciji Rosiji po Doghovoru z vidkrytogo neba'. (Comment on the spread of 'Russia's position on the Open Skies Treaty'). (2020). *MZS Ukrainy*, July 2. Retrieved from <https://mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-ukrayini-z-privodu-poshyrennyapozyciyi-rosiyi-po-dogovoru-z-vidkritogo-neba>. [in Ukrainian].
- Komentar shhodo rishennja Rosijskoi Federaciji pro vykhid z Doghovoru z vidkrytogo neba. (Comment on the decision of the Russian Federation to withdraw from the Open Skies Treaty). (2021). *MZS Ukrainy*, January 18. Retrieved from <https://mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-ukrayini-shhodo-rishennya-rosijskoyi-federaciji-pro-vihid-z-dogovoru-z-vidkritogo-neba>. [in Ukrainian].
- Kondratenko, M. (2021, January 15). Rosija vykhodyt z Doghovoru pro vidkryte nebo. (Russia withdraws from the Open Skies Treaty). *Deutsche Welle*. Retrieved from <https://www.dw.com/uk/rosiia-vykhodyt-z-dogovoru-pro-vidkryte-nebo/a-56237355>. [in Ukrainian].
- RF gotova podozhdat' s denonsaciej Dogovora po otkrytomu nebu do konca maja. (Russia is ready to wait until the end of May with the denunciation of the Open Skies Treaty). (2021, April). *Izvestija*. Retrieved from <https://iz.ru/1148245/2021-04-08/rf-gotova-podozhdat-s-denonsaciej-dogovora-po-otkrytomu-nebu-do-kontca-maja> [in Russian].
- Ryabkov: Rossiya ischerpala vse resursy, chtoby uderzhat' SShA v Dogovore po otkrytomu nebu. (Ryabkov: Russia has exhausted all resources to keep the United States in the Open Skies Treaty). (2021, June 2). *Tass*. Retrieved from <https://tass.ru/politika/11535149> [in Russian].
- Saakov, V. (2020, May 23). RF ne maje namiru vesty zi SShA novi perehovory shhodo Doghovoru pro vidkryte nebo. (Russia does not intend to hold new negotiations with the United States on the Open Skies Treaty). *Deutsche Welle*. Retrieved from <https://www.dw.com/uk/rf-ne-maie-namiru-vesty-zi-ssh-a-novi-perehovory-shhodo-dogovoru-pro-vidkryte-nebo/a-53547245>. [in Ukrainian].
- Baklitskiy, A. & Radchenko S. (2021, February 4). The Death of Open Skies Means a More Dangerous World. *The National Interest*. 4. Retrieved from <https://nationalinterest.org/blog/buzz/death-open-skies-means-more-dangerous-world-177607?fbclid=IwAR0FJ-Gj4aPmGPD-h6JsvK3TfoHLi4lPvr6XMPcKEXZ1QWYZtNqJzcatya9Y>.

- Gordon, M. (2021, April). U. S. Retires Planes Used to Monitor Russia Under 'Open Skies' Treaty. *The Wall Street Journal*. Retrieved from <https://www.wsj.com/articles/u-s-retires-planes-used-to-monitor-russia-under-open-skies-treaty-11617658050?page=1>.
- Gould, J. & Mehta, A. (2021, April). Rejoining Open Skies Would Send 'Wrong Message' to Russia, State tells Partners. *Defense News*. Retrieved from <https://www.defensenews.com/breaking-news/2021/04/07/rejoining-open-skies-would-send-wrong-message-to-russia-says-us-state-department/>.
- Graef, A. (2020). Saving the Open Skies Treaty: Challenges and Possible Scenarios after the U. S. Withdrawal, September 22. Retrieved from <https://www.europeanleadershipnetwork.org/policy-brief/saving-the-open-skies-treaty-challenges-and-possible-scenarios-after-the-u-s-withdrawal/>.
- Momtaz, R. (2020). Europeans 'regret' US plan to withdraw from Open Skies Treaty. *POLITICO*, May 22. Retrieved from <https://www.politico.eu/article/europeans-regret-us-plan-to-withdraw-from-open-skies-treaty/>.
- Pifer, S. (2020). *The looming US withdrawal from the Open Skies Treaty*. November 19. Retrieved from <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/11/19/the-looming-us-withdrawal-from-the-open-skies-treaty/>
- Pifer, S. (2020). *Is this the end of the Open Skies Treaty?* March 9. Retrieved from <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/03/09/is-this-the-end-of-the-open-skies-treaty/>
- Reif, K. & Bugos S. (2020, April). U. S. Questioning Open Skies Treaty. *Arms Control Association*. Retrieved from <https://www.armscontrol.org/act/2020-04/news/us-questioning-open-skies-treaty>. (Accessed June 5, 2021).
- Reif, K. & Bugos S. (2020, June). U. S. to Withdrawal from Open Skies Treaty. *Arms Control Association*. Retrieved from <https://www.armscontrol.org/act/2020-06/news/us-withdraw-open-skies-treaty>.
- Reif, K. & Bugos S. (2020, November). Russia Highlights Unresolved Open Skies Issues. *Arms Control Association*. Retrieved from <https://www.armscontrol.org/act/2020-11/news/russia-highlights-unresolved-open-skies-issues>.
- Reif, K. & Bugos S. (2020, December). U. S. Completes Open Skies Treaty Withdrawal. *Arms Control Association*. Retrieved from <https://www.armscontrol.org/act/2020-12/news/us-completes-open-skies-treaty-withdrawal>.
- Rosia poчала vykhid z Uhody pro vidkryte nebo. (Russia has begun withdrawing from the Open Skies Agreement). (2021, January, 15). *Ukrinform*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3171486-rosia-pochala-vihid-z-ugodi-pro-vidkrite-nebo.html> [in Ukrainian].
- V MID RF zajavili o gotovnosti prinjat' missii na bljudatelej po DON. (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation announced its readiness to receive observer missions on the OST). (2021). *Izvestija*, February 11. Retrieved from <https://iz.ru/1123467/2021-02-11/v-mid-rf-zaiavili-o-gotovnosti-priniat-missii-nabliudatelei-po-don> [in Russian].
- V MIDE zajavili ob otsutstvii planov beskonechno zhdat' vozvrashhenija SShA v DON. (The Foreign Ministry announced that there were no plans to endlessly wait for the return of the United States to the OST). (2021, February 22). *Izvestija*. Retrieved from <https://iz.ru/1128294/2021-02-22/v-mide-zaiavili-ob-otsutstvii-planov-beskonechno-zhdat-vozvrashcheniia-ssha-v-don>. [in Russian].
- U. S. Department of State. Statement by Secretary Michael R. Pompeo. (2020). *On the Treaty on Open Sky*, May, 21. Retrieved from <https://ee.usembassy.gov/2020-05-22-1/>

Стаття надійшла до редакції 22.05.2021

Максименко И. В.

кафедра международных отношений ОНУ имени И. И. Мечникова
к. 32, Французский бул., 24/26, г. Одесса, 65058, Украина

Матуйзо В. В.

кафедра международных отношений ОНУ имени И. И. Мечникова
Французский бул. 24/26, г. Одесса, 65058, Украина

ВЫХОД США ИЗ «ДОГОВОРА ОБ ОТКРЫТОМ НЕБЕ»: ПОСЛЕДСТВИЯ ДЛЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ И СТАБИЛЬНОСТИ

Резюме

Режим контроля над вооружением состоит из ряда документов, реализация и эффективность которых обеспечивается в основном участием в них Соединенных Штатов Америки и Российской Федерации. Однако рост конфликтности между этими государствами из-за многочисленных нарушений российской стороной международного права и обязательств по международным соглашениям негативно повлиял и на контроль над вооружениями. Снижение доверия и отсутствие конструктивного диалога между Вашингтоном и Москвой воплотилось в политику выхода обоих государств из стратегически важных документов, которые были инструментами поддержки прозрачности и взаимного контроля. Одним из таких документов является «Договор об открытом небе». В статье рассматриваются причины, обусловившие выход США из Договора, и раскрываются последствия такого решения администрации президента Д. Трампа. Отмечается, что соглашение, идея которой принадлежала именно США, было подписано сразу после завершения «холодной войны» и должно было способствовать укреплению доверия и открытости в новых условиях. Отмечается, что Договор обеспечивает международную стабильность из-за возможности каждого участника открыто собирать информацию о вооруженных силах, мероприятиях и операциях другого участника путем осуществления согласованных полетов разведывательных летательных аппаратов над территорией государств-участников. Однако постепенно накапливаются проблемы из-за действий России по ограничению зон полетов вопреки положениям ДОН, что особенно обострилось после 2014 года. Это заставило США задуматься над смыслом участия в договоре, в котором одна из сторон нарушает его условия. Авторы прослеживают последствия, которые имело решение США по выходу из договора, в частности внимание сосредоточено на реакции европейских партнеров США и Украины. Отдельно рассматриваются заявления и контрмеры со стороны России, которая также объявила о выходе из договора. Размышляя о перспективах международной безопасности и контроля над вооружениями, указываются причины, которые потенциально могут способствовать возвращению США и России в ДОН.

Ключевые слова: «Договор об открытом небе», США, Россия, международная безопасность, стабильность, контроль над вооружениями.

Maksymenko I. V.

Department of International Relations, Odessa I. I. Mechnikov National University, k. 32, French Blvd., 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

Matuzo V. V.

Department of International Relations Odessa I. I. Mechnikov National University r. 32, French Blvd. 24/26, Odesa, 65058, Ukraine

US WITHDRAWAL FROM THE OPEN SKIES TREATY: CONSEQUENCES FOR INTERNATIONAL SECURITY AND STABILITY

Summary

The arms control regime consists of several documents, and the United States of America and the Russian Federation as the State-Parties ensured the implementation and effectiveness of them mostly. However, the growing conflict between these States due to Russia's numerous violations of international law and obligations under international agreements has also harmed arms control. The withdrawal of both states from strategically important documents, which were tools for maintaining transparency and mutual control, is a result of the decline in trust and the lack of a constructive dialogue between Washington and Moscow. The Open Skies Treaty is one of these documents. The article examines the United States' reasons for the withdrawal from the Treaty and reveals the consequences of such a decision by the administration of President Trump. It is noted that the agreement, the idea of which belonged to the United States, was signed immediately after the end of the Cold War and was to help build trust and openness in the new environment. It is noted that the Treaty ensures international stability through the ability of each party to openly collect information on the armed forces, activities, and operations of another party through coordinated flights of reconnaissance aircraft over the territory of the member states. However, problems are gradually accumulating due to Russia's actions to restrict flight zones in violation of the provisions of the Open Sky Treaty, which has become especially acute since 2014. That made the United States think about the meaning of participating in an agreement where one of the parties violates its provisions. The authors outline the consequences of the U. S. decision to leave the agreement; in particular, the focus is on the reactions of the U. S. European partners and Ukraine. They also examined applications and countermeasures by Russia that have also announced its withdrawal from the agreement. Reflecting on the prospects for international security and arms control, the preconditions for the potential return of the United States and Russia to the Open Sky Treaty are outlined.

Key words: the Open Skies Treaty, U. S., Russia, international security, stability, arms control.